

שנון, נידונו להשפלת עולם. זוהי מארת ההתיישנות, שמקורה בהתפתחות המדינות. העבר חורש את אדמתו בדם ובדמע, וההווה יקצור בשלוות מצפון את פירות ה"עובדה המוגמרת", ולא יעלה על דעתו כי קללה רובצת על כל שיבולת הנאספת הביתה ברינה. **כל עוד חי מלך מצרים, ייחלו בניי לשינוי גורלם. משמת מלך מצרים, ראו את עצמם נידונים לעבדות עולם, ונאנחו מתוך כבלי העבדות:**

5. העמק דבר שמות פרק ב

(כג) **וימת מלך מצרים** - והיה באותו יום יום מנוחה מן העבודה כדרך המלוכה, שהיו כל שרי פרעה טרודים בהספדו, וגם את עבדיו העברים הניחו בזה היום, אז: "ויאנחו בניי מן העבודה", שבכל הימים לא הניחו להם לחקור ולהתייעץ על צפונייהם ולהתאנח ע"ז מקוצר רוח ומעבודה קשה, אבל בזה היום היו מתאנחים ע"ז הרבה מה יהיה בסופם, וכי לעולם יהיה כן ח"ו. **ויזעקו** - נתקבצו כולם למקום אחד, והסכימו לעמוד לתפלה ולצעקה:

6. רבינו בחיי שמות פרק ב פסוק כג

והזכיר שני פעמים מן העבודה, "ויאנחו בני ישראל מן העבודה", "ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה", ללמדך שאין תפלתו של אדם שלמה כאותה שהוא מתפלל מתוך הצרה והדחוק, שהיא יותר מקובלת והיא העולה לפניו יתברך. וכן תמצא ביונה הנביא ע"ה שבאר הענין הזה, הוא שאמר: "בהתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי ותבא אליך תפלתי אל היכל קדשך" (יונה ב, ח), הבטיח הנביא שהתפלה שהיא מתוך הצער ועטיפת הנפש היא הנכנסת לפניו אל היכל קדשו יתברך. **ואפשר לומר כי הפרשה הזאת היא רמז לגאולתנו, זאת העתידה שהיא תלויה בתשובה ובתפלה, כי כן בגאולת מצרים חזרו בתשובה והתפללו אל ה' העונה בעת צרה, ונתקבלה תפלתם ובא להם הגואל מיד, ועל כן סמך לו "ומשה", לרמוז כי ביאת הגואל תלויה בתשובה ובתפלה.**

7. אור החיים שמות פרק ב

(כג) מן העבודה - פירוש, לא שצעקו לאל שיושיעם, אלא צעקו מן הצער כאדם הצועק מכאבו. ומודיע הכתוב כי אותה צעקה עלתה לפני ה', והוא אומר: "שועתם... מן העבודה", פירוש מצער העבודה, "וישמע ה' את נאקתם", פירוש הרמת קול כאבם. עוד ירצה על דרך אומרו: "מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה", כי אחת מהתפלות המתקבלות היא תפלה שמתוך צרה, וכן הוא אומר (יונה ב'): "קראתי מצרה", והוא אומר: "ותעל שועתם... מן העבודה", פירוש לצד שהיתה מצרת העבודה, וכפי זה שועה זו היא תפלה וצעקת כאב הצרה, הנה היא רמוזה באומרו: "מן העבודה ויזעקו", ובזה ידויק על נכון טעם ששינה הכתוב לשונו שהתחיל לומר "ויזעקו ותעל שועתם" וגו', שהיה לו לומר "ותעל זעקתם" וגו', אלא נתכוון לומר שהם זעקו מהצרה וגם שרעו לה' כאומרו "ותעל שועתם". וכפי זה שיעור הכתוב הוא על זה הדרך, "ותעל שועתם" ששועו לאלהים מן העבודה.

1. שמות פרק ב

(כג) **וייהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה:**
(כד) **וישמע אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב:**
(כה) **וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים: ס**

2. רש"י שמות פרשת שמות פרק ב

(כג) **וייהי בימים הרבים ההם** - שהיה משה גר במדין, וימת מלך מצרים והוצרכו ישראל לתשועה. ומשה היה רועה וגו' (ג א) ובאת תשועה על ידו, ולכך נסמכו פרשיות הללו: **וימת מלך מצרים** - נצטרע והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם: (כד) **נאקתם** - צעקתם, וכן (איוב כד יב) "מעיר מתים ינאקו": **את בריתו את אברהם** - עם אברהם: (כה) **וידע אלהים** - נתן עליהם לב ולא העלים עיניו:

3. רמב"ן שמות פרק ב

(כג) **וימת מלך מצרים ויאנחו** - ...ועל דרך הפשט, מנהג כל הנעבדים למלך בליעל רשע שיהיו מצפים ומחכים ליום מותו, וכאשר ראו שמת המלך האנחו מאד ממלך אדם חנף מרשיע מן הראשון, כי אמרו אבדה תקותנו נגזרנו לנו, ויבחרו מות מחיים. וזה טעם "נאקתם", כי נאקו נאקת חלל (עיי' יחזקאל ל כד): (כה) **וירא אלהים את בני ישראל - פירש רבי אברהם**, כי ראה החמס שהיו מצרים עושים להם בגלוי, וידע אלהים העשוי להם בסתר. **ורש"י פירש:** "וידע אלהים" - נתן עליהם לב ולא העלים עינו מהם. ונכון הוא על דרך הפשט, כי בתחילה היה מסתיר פניו מהם והיה לאכול, ועתה שמע אלהים נאקתם וראה אותם, לומר שלא הסתיר פניו עוד מהם וידע את מכאובם וכל הנעשה להם ואת כל הצריך להם. והאריך הכתוב להזכיר טענות רבות בגאולתם, "וישמע אלהים את נאקתם", "ויזכור אלהים את בריתו", "וירא אלהים", "וידע אלהים", "כי ידעתי את מכאוביו" (להלן ג ז), **כי אעפ"י שנשלם הזמן שנגזר עליהם לא היו ראויים להגאל, כמו שמפורש על ידי יחזקאל (יחזקאל כ ח), אלא מפני הצעקה קבל תפלתם ברחמיו:**

4. רש"י הירש שמות פרק ב

(כג) **בימים הרבים ההם** - בתקופה הארוכה שעברה למן בריחת משה ועד למאורעות שתוארו זה עתה. הקשר שבין "וימת מלך מצרים" ובין "ויאנחו בניי מן העבודה", דומה שהוא ברור. כל עוד חיים יוזמיו של מבצע שוד ממלכתי בעל מימדים, כשיעבודו של שבט שלם החי לו בחירות, יש תקווה אולי יתעורר המצפון ועוולת עריצים תתוקן. ואולם בהתחלף השלטון יעבור גם מוסד זה שהושתת על עוול משווע לידים אחרות, והללו, אשר את מקורו לא ידעו, יחשבוהו למשפט המדינה, להסדר מקובל, מקודש ומאושר ע"י המסורת. הממשלה החדשה, מנהג קודמיה בידיה, ולא תראה את עצמה מוסמכת לשנות ממטבע שטבעו קדמונים. על חוקיות המנהג הקיים לא תערער, ובני חורין ששועבדו ע"י עריץ

8. הרב אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

בפרשה: "ויאנחו בניי מן העבדה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה". שוב כתוב (ג ט): "ועתה הנה צעקת בניי באה אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם". חיזוק נפלא מצא הרה"ק הישמש ישראל זי"ע (בפרשתן אות ב) בשם אביו הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זצ"ל לכל יחיד ויחיד בדור אחרון, שכל לב יודע מרת נפשו, איך שאנו סחופים טרודים ומבולבלים מרוב הלחץ אשר לוחצים אותנו, ועפ"י רוב אין בידו לצמצם את מוחו - לחשוב מה שפתיו מיללו בעת התפילה - וחושב שממילא כל תפילתו איננה אלא מן השפה ולחוץ, והרי הוא רחוק רחוק מאביו שבשמים, אל יפול לבו בקרבו, אלא יתחזק וידע נאמנה שצעקת בני ישראל באה אלי, כי הקב"ה רואה כל מה שעובר על כל אחד ואחד, ורואה את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם שלכן אינו יכול אפילו להתפלל כעת, רק כאשר זועק מקרב לבו כמו שצעקו היהודים במצרים (וכלשונו הק') שאפילו כח הדיבור לא היה להם רק צעקו או וי... אזי אנחה זו עולה למעלה, וזעקה זו היא יקרה עד למאוד למעלה. ומסיים שם, וז"ל: ומכאן הוא כח ההתחזקות לכל איש ישראל אשר מגודל צרותיו וחטאיו לא יוכל כמעט לפתוח פיו בתחינה ותפלה לפני הקב"ה, ואם מתפלל הוא כמעט מעורבב ומבולבל מהמחשבות המבלבלים אותו, אעפ"כ בל יאמר לנפשו נואש, ויזעק ויתפלל לה' בכל יכולתו, ואף אם לא יעלה ח"ו מכל תפילתו רק אנחה אחת מקרב ולב עמוק, השי"ת בוחן לב יחשוב עניו ומרודו ושפל מצבו ומקומו ושעתו שהביאו לבלבול הדעת, וברוב רחמיו וחסדיו ישמע לאנחה האחת וישמע ויושיעו.

ולא עוד אלא שמעלה מיוחדת יש לה לזעקה שבלב, כמו שכתב הרה"ק ה'מאור ושמש' זי"ע בפרשתן על הפסוק דלעיל, שלכאורה קשה מדוע כתיב "ויזעקו ותעל שועתם" ולא כתיב "ויתפללו"? ומבאר, וז"ל: איתא במדרשים ובזוהר מעלת התפלה שהיא במקום עבודה, אמנם יש עתים שאין התפלה יכולה לעלות למעלה מפני הקטרות שפפסיקים כחומת ברזל, כמו שכתוב (עי' ישעיה נט ב): "כי עונותיכם מבדילים", והתקנה לזה איתא בזוהר הק' לזעוק מעומקא דליבא בכל כוונתו שהיא רק קול לבד בלא דיבור, והוא נקרא זעקה ושוועה, ומזה אין המקטרגים יודעים רק הקב"ה בעצמו פונה לזעקה זו כשהיא באמת מעומקא דליבא ועונה לקוראיו. וזה חשוב יותר מהתפלה שהיא בדיבור בחיתוך אותיות ותיבות, שמבינים המלאכים ויוכל להיות קטרוג עליה, לא כן בזעקה הנ"ל בלא דבור, השי"ת לבד יודע מחשבותיו ומבוקשו וממלא משאלות לבו לטובה (ומבאר שבוודאי עיקר התפילה היא בפה, אבל בזמנים כגון דא מתקבלת ביותר עצם הזעקה לפני ה'). כדברים האלה מצינו חיזוק נפלא בדברי הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בפרשת בשלח (יד י): "ויצעקו בני ישראל אל ה'", פירש"י ז"ל: "תפשו אומנות אבותם", כי לא ידעו להתפלל כלל רק צעקו, וזה שתפשו אומנות אבותם - לצעוק לה', כי בקול ניכר פנימיות שבאדם, וכמו שאמרו חז"ל (גיטין כג.): "טביעות עינא דקלא", ולא מחוש הדיבור וכן בשמים ניכר בקול ישראל

הפנימיות, ועיקר הרצון שהוא רק לעבודת השי"ת... ובכוונה נסתם מהם ענין התפלה, כדי שישאר לדורות שאף שלא יהיה להם כח להתפלל ולצעק וישעם השי"ת.

9. קול שמחה שמות פרשת שמות

ויהי בימים הרבים ההם ויאנחו בני ישראל - המפרשים דקדקו בזה הפסוק, ע"ש ברמב"ן ובאור החיים. וגם קשה למה לא מת תיכף, ומה שתלה בימים רבים. אכן נראה, דהמדרש הקדוש (שמו"ר א) דרש "ויהי" לשון צער, והמיתה של מלך היא בשביל הצער, ומקודם לא היה להם לב לצעוק לה', ומחמת שמות אז "ויאנחו בניי מן העבודה... ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה", כלומר שצעקו שאינם יכולים לעבוד השם מחמת גודל הדוחק והלחץ. ובזה ניחא נמי מה שאמר השם ברוך הוא למשה: "וזה לך האות" וגו', היינו שיעבדו השם:

10. שפת אמת שמות פרשת שמות

בפסוק "וימת מלך מצרים... ויאנחו בניי מן העבדה", פירש מו"ז ז"ל, כי קודם שמת היו שרויים כ"כ בגלות כי לא הרגישו שהם בגלות, ועתה התחיל קצת גאולה שהבינו הגלות והתאנחו.

11. בעל שם טוב פרשת שמות אות יח

הנה זה היה סיבת גלות מצרים שלא ידעו חסרונם, כמבואר בכתבי האר"י זלה"ה כי בגלות מצרים נסתלק הדעת, וזהו שאמר הכתוב: "וירא ה' כי סר לראות" וגו' יעוין שם, לכך היו בגלות אצל פרעה בחינת העורף מקום השכחה, לכן אמר פרעה: "לא ידעתי את ה'" היפך הדעת, עד שנתגלה בעולם בחינת משה שהוא בחינת הדעת, ואז "וימת מלך מצרים" דעת בעולם, ואז ידעו חסרונם, ולכן "ויאנחו בניי מן העבודה" שחסרו עבודת ה' יתברך, "ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה", וכל זה על ידי "ומשה היה רועה" וגו', ולכך מאחר שעיקר גלות מצרים היה על ידי שנסתלק הדעת, בחינת גלות הרוחני שהיו בגדר השכחה ולא ידעו חסרונם, לכך נמשך מגלות הרוחני גלות הגשמי, מה שאין כן כשידעו חסרונם על ידי בחינת הדעת, אז עשו תשובה לתקן חסרונם ונתקרב קץ הגאולה:

12. תרגום יונתן שמות פרק ב פסוק כה

(כה) וְחָמָא יְיָ צֶעַר שְׁעֵבֹדְהוֹן דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגַלֵּי קְדָמוּי יַת תְּיִוְבְּתָא דְּעֵבְדוּ בְּטוּמְרָא דְּלֹא יָדְעוּ אֲנֵשׁ בְּחִבְרִיָּה (תרגום: וירא ה' צער שיעבודם של בני ישראל וגלוי לפניו את התשובה שעשו בסתר שלא ידעו איש בחברו):

13. קדושת לוי שמות פרשת שמות

וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים - כלומר, שראה שיהיו בני ישראל שיקבלו התורה, הגם שכעת "הללו עובדי עבודה זרה" (שמו"ר כא, ז; וזה"ק ח"ב קע, ב). "וידע" הוא לשון התחברות, וזהו "וידע אלהים", שהתחבר כביכול את עצמו במעשיהם הטובים שיעשו בני ישראל, ובמעשיהם הרעים שיעשו לא התחבר את עצמו חס ושלום: